

Introduktion

Retsreglerne skifter karakter.

Retsregler har traditionelt været udformet til at bestemme og beskytte individuelle retspositioner. Nu ser vi en ændring, der indebærer, at mange retsregler ikke først og fremmest udformes ud fra disse traditionelle retssikkerhedssyn, men efter myndighedernes behov for at få styr på samfundsudviklingen. Det er dette fænomen, der er baggrund for, at vi har valgt temaet »ret eller styring« i dette nummer af Retfærd.

Årsagen til denne ændring af rettens karakter er kompliceret og kan ikke henføres til få og enkle forhold. Ekspansionen af den offentlige sektor særligt det store offentlige ressourceforbrug, nye produktionsmåder, ny teknologi, ændringer i befolkningens livsmønster er nogle stikord, der kan angive begrundelse for nogle af de reguleringer, vi præsenteres for.

Den juridiske profession er inde i en marginaliseringsproces, fordi den traditionelle juridiske begrebsverden ikke mere slår til i forhold til styringsbehovet. For et kritisk juridisk tidsskrift var der måske ikke så megen grund til at begræde denne udvikling. Vi har jo ofte påpeget, hvorledes netop juristerne og juraen konsoliderer den stærkes ret og de bestående magtforhold.

Ændring fra »ret« til »styring« er imidlertid ikke et udtryk for, at der indvarsles bedre forhold for svage samfundsgrupper eller at magtforholdene ændres – tværtimod. Andre professioner (først og fremmest politologer) er trådt til for at varetage de funktioner, juristerne ikke mere er så velegnede til.

Politologiens dynamiske potentialer sættes i modsætning til juraens statiske karakter.

I dette nummer af Retfærd vil vi forsøge at beskrive nogle af disse ændringer og forsøge at forstå denne udvikling. I nogle artikler peger forfatterne til og med på offensive retlige strategier, hvor retten kan

anvendes som middel til social forandring.

Retfærd vil i kommende numre fortsætte og udvikle den diskussion, der lægges op til med dette nummer. Der planlægges således et temanummer om den juridiske profession og et tema om kritisk offentlig ret.

Om de enkelte bidrag:

I artiklen »privatisering og græsrodsbevægelser« forsøger *Jørgen Dahlberg-Larsen* at forholde sig nuanceret til privatiseringsdebatten. Hans udgangspunkt er, at vi ikke uden nøjere eftertanke kan afvise privatiseringstankerne. Han argumenterer for, at visse elementer i privatiseringsideologien kan bruges til en offensiv retspolitik kamp for et bedre samfund. Udvidelsen af de statslige styringsmidler har ofte ført til umyndiggørelse af den enkelte. Græsrodsbevægelserne vil i et mere åbent system kunne spille en vigtig rolle i retssystemet på forskellige niveauer.

Leif Oscar Olsen giver i »Socialretten i endring – mot hva?« en strukturel analyse af de ændringer, socialretten står overfor. Lovene bærer mere og mere præg af, at skulle danne baggrund for en formålsrationel beslutningsproces. Den juridiske retssikkerhedstankegang udsættes for svækkelse. Samtidig er socialektoren udsat for en professionalisering, hvor kampen om arbejdspladserne indtager en fremtrædende rolle. De enkelte faglige professioner ønsker rettlige reguleringer, der giver mulighed for faglig frihed og udfoldelse. Der er kun liden interesse for at sikre brugernes rettighedspositioner.

Henrik Bang viderefører i »Materiel retssikkerhed – et eksempel fra socialretten« nogle beslægtede problemstillinger i forhold til bistandslovens § 37 om kontant forsørgelsesbistand. Han viser, hvorledes indholdet af denne bestemmelse har gennemgået forskellige faser: individualisering, standardisering, budgettering og statsmaksimering. Fortolkning og praksis har fulgt disse faser. Mens formålet med § 37 var at sikre individuel behovsdækning, er den nu foreløbig endt med at være en normallønsstandard, nødvendiggjort af de besparelser, der er pålagt kommunerne. Denne udvikling er sket, uden at den lovbestemmelse, der påbyder en konkret mål-middel afvejning, er ændret.

Lis Sejr beskæftiger sig med »Noget om arbejdsløshedsforsikringens rådighedsbegreb.« Arbejdsløshedsforsikringen er præget af, at flere og flere må gøre brug af systemet, og samtidig ønsker staten forøget effektivitet og kontrol fra A-kassernes side. Dette har ført til, at der på tvivlsomt retligt grundlag stilles det absurde krav til de arbejdsløse, at de i visse tilfælde som betingelse for at få dagpenge skal skaffe sig arbejde. Hun peger også på, at A-kasserne i administration af rådigheds-

vurderingen undlader at vurdere selvstændigt og lader tvivl komme medlemmet til skade. I mange tilfælde er anviselighed nu blevet kriterium for dagpengeret i stedet for rådighed.

Hans Petter Graver tager i artiklen »Fleksibilitet som regulerings-teknikk« et nyt norsk retsområde op, nemlig sikkerhedsspørgsmål i forbindelse med udvinding af olie og gas fra havbunden. Formålet med reguleringen er at fremme hensynet til fleksibilitet og samtidig skal virksomheden være undergivet offentlig kontrol. Reguleringen sker på olieselskabernes præmisser. De kontrollerer faktisk sig selv. Dette kan ske, fordi selskaberne har en interesse i at undgå driftsstandsning. Graver kaster det forslag op, at den radikale retspolitik skulle udnytte denne model. Flexibilitet som reguleringsteknik kan danne baggrund for, at den kontrollerede kontrollerer sig selv, når egeninteressen falder sammen med offentlige målsætninger.

Peter Blume beskæftiger sig i artiklen »Informationsteknologi og retssystem« med de virkninger datateknologien kan få i forhold til retligt kildemateriale og informationsstrukturen. Teknologien vil gøre retssystemet mere overskueligt og øge mulighederne for politisk styring og kontrol. På den anden side er det også tænkeligt, at borgernes mulighed bedres for på egen hånd at skaffe sig indsigt i reglerne. Kritisk overvågning af retssystemet fra f.ex. græsrodsbevægelser vil kunne få bedre kår. Disse modsatrettede tendenser må føre til, at der opstilles krav til informationssystemerne, som kan styrke demokratiet og borgernes retssikkerhed.

Endelig anmelder *Sten Schaumburg-Müller* i »Længe leve staten« betænkning 998 om tavshedspligt. Han gør opmærksom på, at tendensen i de retsregler, der foreslås er, at de offentlige myndigheders effektivitet skal styrkes på bekostning af borgernes retssikkerhed. Informationer om borgerne skal kunne bevæge sig friere mellem offentlige myndigheder, mens der åbnes mulighed for, at information til borgerne om det offentliges virksomhed i højere grad har krav på at blive be-lagt med tavshed. Staten skal beskyttes, som om staten var et mål i sig selv.

Udenfor tema:

Per Walsøe skriver om »Tyrkiets forfatning – den juridiske form til-slører den rå virkelighed.« Han har som repræsentant for retspolitisk forening overværet to straffesager i Tyrkiet. Sagerne drejede sig begge om forfatningsfjendtlig virksomhed. Tyrkiet er ifølge sin egen forfatning en demokratisk stat, der respekterer menneskerettighederne, men både forfatningens nærmere tekst og praksis viser imidlertid, at

virkeligheden ligger milevidt fra denne almene proklamation.

Dernæst bringes to anmeldelser med kvinderetligt sigte. *Beth Grothe Nielsen* anmelder en antologi om kvindekriminologi. Bogen »Kvinders skyld« er et resultat af det kvindekriminologiske miljø, der i begyndelsen af 70'erne opstod i Norden. Anmelderen gør sig overvejelser over det forhold, at de der beskæftiger sig med kvindekriminologi sammensmelter tre roller: forskerrollen, hjælperrollen og politikerrollen. Kvindekriminologien er også en del af kvindeforskningen og bogen er også et udtryk for, at forfatterne har arbejdet sammen og introduceret andre arbejdsformer end »den kolde krig«, der raser på mange videnskabelige institutter.

Marianne Helms anmelder en sociologisk rapport om kvindelige juristers (og økonomers) familie- og arbejdsvilkår. »Kvinder mellem mæslinger mænd og magt« belyser en gruppe kvinders situation med hensyn til arbejde, familie og livsperspektiver. Analysen er marxistisk, men kritiserer marxismen for at være kønsblind. Anmelderen mener, at denne begrebsmæssige ramme principielt indebærer, at der tages afstand fra, at kvinder primært undertrykkes som køn. Praksis viser imidlertid, at der foregår kvindeundertrykkelse også i forhold til akademiske kvinder. I fagforeningspolitikken er der ikke umiddelbart nogle kvindefrigørende perspektiver at øjne. Tendensen er fortielse eller omklamring af kvinders problemer.

Endeligt omtales to nyligt afholdte konferencer. 5. nordiske kvindejuristmøde er afholdt i Stockholm over emnet: den retlige regulering af forholdet mor – barn. European Conference of Critical Legal Studies har afholdt sin 3. konference, hvor emnet var græsrodsbevægelser og retten.

Temaredeaktør for dette nummer: Kirsten Ketcher.